

πτομαι δὲν εἶναι μόνο σκέπτομαι, ἀλλὰ ὄνειρεύομαι, ἀφηγοῦμαι, παίζω» (σ. 339).

Σημειώνω καὶ δυὸ συμπεράσματα συσχετικά ὡς πρὸς τὸ ἐρμηνευτικὸ πνεῦμα τους. Τὸ πρῶτο ἀναφέρεται στὴ σύζευξη ἰδεαλισμοῦ-μαθηματισμοῦ στὸν Πλάτωνα: «Ἡ οὐσία, στὴν ταυτότητά της, παίζει σὲ σχέση μὲ τὰ πράγματα ποὺ μετέχουν σ' αὐτὴν τὸν ἴδιο ρόλο τῆς γεωμετρικῆς φόρμας ποὺ ξαναβρίσκεται κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο στὶς ὁμοιες φιγοῦρες. Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄποψη ὁ ἰδεαλισμὸς τοῦ Πλάτωνος παραπέμπει στὸ μαθηματισμὸ ποὺ τὸν κινεῖ καὶ τὸν θεμελιώνει. Αὐτὸς ὁ ἰδεαλισμὸς θὰ ἔπρεπε κατὰ συνέπεια νὰ ὀρισθῇ ὡς φιλοσοφία τῆς φόρμας ἀξεχώριστης ἀπὸ μιὰ ἐπιστημολογία τῆς ὁμοιότητας, καὶ τὰ δύο αὐτὰ προσκείμενα στὴν κοινὴ δομὴ τῆς μονιμότητας ἐνὸς σταθεροῦ μέσα στὸ ἄπειρο τῶν παραλλαγῶν του» (σ. 359, ὑπ. 136).

Τὸ δεύτερο συμπέρασμα κλείνει καὶ τὴ μελέτη γιὰ τὴν τριπλῇ πλατωνικὴ ἀνατροπὴ: «Στὰ σύνορα τοῦ γενικευμένου ὀρθολογισμοῦ ποὺ δείχνει ἡ νομολογία καὶ τοῦ ἱεραρχοποιημένου ὀρθολογισμοῦ τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας, τὸ τυχαῖο, τὸ ἀτομικὸ καὶ τὸ χρονικὸ συναρθρώνονται μεταξὺ τους καὶ συνθέτουν, μαζὶ μὲ μιὰ ἔλλειψη νοήματος τῆς ἱστορίας, τὴν ἐννοια ἐνὸς νέου τραγικοῦ» (σ. 373).

Ἀθῆναι

Ἄννα Κελεσίδου-Γαλανοῦ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

J. - Claude Piguet, *La Crise contemporaine du langage*, Lausanne, Impr. des Arts et Métiers 1960, 17 σελ.

Ὁργανον ἄρα τί ἐστὶ ὄνομα / ὄνομα ἄρα διδασκαλικόν τί ἐστὶν ὄργανον καὶ διακριτικὸν τῆς οὐσίας (Πλάτων, Κρατύλος 388 a-b).

Ἱστορικὰ ὅτι ἡ κρίση τοῦ γλωσσικοῦ ὀργάνου ἐντάσσεται σὲ γενικότερη προβληματικὴ καὶ συναποτελεῖ τρίπτυχο μὲ τὴν κρίση τῆς Γνώσης καὶ τῆς Πολιτείας, ὅτι τὸ ὄργανο γίνεται πρόβλημα, πετυχαίνει νὰ δείξῃ μὲ αὐστηρὴ ἐπιστημονικὴ μέθοδο ἡ μελέτη τοῦ πλατωνικοῦ ἔργου ἀπὸ τὸν καθηγ. H. Joly.

Ἡ εἰκόνα ποὺ παίρνομε ἀπὸ τὴν Ἱστορία τῆς Φιλοσοφίας γιὰ τὸ πρόβλημα στὸν Πλάτωνα καὶ ἡ ἐποπτεία τῆς σημερινῆς θέσης τοῦ προβλήματος, ποὺ δίνει ὁ Καθηγητὴς καὶ Ἀκαδημαϊκὸς J.-Cl. Piguet, δείχνουν πὼς τὸ πρόβλημα τῆς γλώσσας εἶναι πρόβλημα τῆς Φιλοσοφίας, πὼς ἡ κρίση τῆς γλώσσας εἶναι κρίση τῆς Φιλοσοφίας, κι ἐπιτρέπουν νὰ προεκτείνωμε τὴν ἄποψη ὡς τὸ βαθμὸ — ποὺ προσδιορίζει τὴ σημερινὴ κατάσταση τῶν πραγμάτων — ὅπου δὲν πρόκειται πιά γιὰ τὸ πὼς ἀλλὰ γιὰ τὴν ἴδια τὴν ὑπαρξὴ τῆς Φιλοσοφίας. «Ὁ φιλόσοφος ἔπαψε νὰ θαυμάζῃ τὰ θαύματα τοῦ κόσμου, ὅπως ἔκαναν οἱ Ἕλληνες, ἔπαψε νὰ ἐκπλήσσεται γιὰ τὸν ἄπειρο πλοῦτο τῶν ἰδεῶν του, ὅπως ἔκανε ὁ Leibniz... Οἱ μηχανὲς ὑπολογίζουν ὑπέρμετρα καλὰ καὶ γρήγορα, ὥστε ἡ λογικὴ, ἡ ἱκανότητα τοῦ ὑπολογιστῆ, δὲν θὰ μπορούσε νὰ μὴν εἶναι ἀχρηστευμένη» (14).

Κρίση τῆς Φιλοσοφίας σημαίνει πάντα κρίση τῆς ζωῆς. Ὅσο ὁμως κι ἂν δίχως τίς ἱστορικὲς κρίσεις καὶ τὴν ὄντολογικὴ κρισιμότητα τῆς ζωῆς ἡ Φιλοσοφία δὲν θὰ εἶχε λόγο ὕπαρξης, ὅσο καταργεῖ τὴ φιλοσοφία ἡ μακαριότητα, τόσο τὴν ἐξουθενώνει κι ὁ ἀδιάκοπος κλυδωνισμός.

Εἶναι πιά μονάχα ἄλλοθι ἐπικάλυψης ἀνεπίκαιρης συμπεριφορᾶς νὰ ὑποστηρίζουμε ὅτι καὶ ἡ μεγάλη ἄρνηση εἶναι φιλοσοφία. Αὐτό εἶναι τό ἴδιο ἂν ποῦμε ὅτι οἱ κραυγὲς στὸ Παράλογο Θέατρο εἶναι γλῶσσα, ἐνῶ εἶναι λογοτεχνικὴ ἀφωνία —ἐκφραση δίχως ἐκφραση— ἢ ὅτι ἡ μονοχρωμία ἢ, γιὰ παράδειγμα, ἡ ποιητικὴ τοῦ σικελικοῦ κινήματος Antiguo είναι σημαντικὰ αἰσθητικὰ φαινόμενα, ἐνῶ γιὰ τὴν εὐθύγνωμη θεώρηση εἶναι μόνο τροποὶ ἐπικοινωνίας, ἐλιτιστικῆς τὴ μιά, μαζικῆς τὴν ἄλλη. Καὶ ἡ ἐπικοινωνία ὁμως χρειάζεται ὄχι μόνο σταθερότητα μέσων καὶ σκοπῶν, στὴ δεδομένη ἱστορικὴ τῆς πραγμάτωση, ἀλλὰ καὶ σταθερὴ διάκριση μέσων καὶ σκοπῶν.

Ὅταν ἡ γλῶσσα χάσει τὸ ὄντολογικὸ βάρος τῆς, ὄχι ἐπειδὴ ἔχει καταδειχθῇ ἡ πενία τῆς σὲ σχέση μὲ τὴν οὐσία, ὅπως στὴν πλατωνικὴ διάκριση ὑπάρξεων καὶ οὐσίας (βλ. *Φαῖδρος* 78), ἀλλὰ γιατί ἡ θεώρηση τῆς οὐσίας γίνεται ἀρνητικὴ καὶ ἡ θεώρηση τῆς ζωῆς ἀντιφατικὴ, τότε ἡ γλωσσικὴ διασπορά κι ἡ λογικὴ ἀντιφατικότητα θριαμβεύουν· τότε ἔχομε νὰ κάνουμε μὲ πληθυντικὴ παρουσία τοῦ γλωσσικοῦ ὄργανου. Καὶ ὅπου ἡ ἐπικοινωνία ἐξειδικεύεται, ὁ εἰδικὸς λόγος εἶναι ἀκατανόητος στὸν ἀμύητο, ὅπως ὁ τυπικὸς τῆς ἐπιστήμης ἢ οἱ γλῶσσες τῆς τέχνης, πού ἀναδείχνουν πρωταθλητὲς τῆς αὐθαιρέσις ὅσο καὶ τυχοδιώκτες τοῦ αἰσθητικοῦ φαινομένου.

Ὅταν ὁ Καθηγητὴς Piguet ἔκανε τὸ ἐναρκτήριό του μάθημα, στίς 29 Ὀκτωβρίου 1959— αὐτὸ ἔγινε ὅσοιρα ἡ μελέτη πού παρουσιάζομε ἐδῶ—, διαπίστωνε πὼς ἡ γλῶσσα εἶχε πάψει νὰ εἶναι ὄργανο, πὼς εἶχε γίνει πρόβλημα καὶ στὴν ἐπιστήμη καὶ στὴν τέχνη καὶ στὴ Φιλοσοφία. Στὴν ἐπιστήμη, γιατί τὸ περιεχόμενο τῶν ἐπιστημονικῶν ἀποφάνσεων εἶχε ἀπὸ καιρὸ ἀλλάξει (μὴ εὐκλείδεια Γεωμετρία, ἀπροσδιοριστία, ἄρνηση τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀποκλεισμοῦ τοῦ τρίτου στὴ λογικὴ κ.ἄ.). «Ἡ ἀντίθεση σῶμα-κύμα στὴν κβαντικὴ φυσικὴ δὲν καθιστᾷ ἀντινομικὲς δυὸ ἰσότητες μόνο τοῦ ἴδιου πράγματος —φωτόνιου— ἀλλὰ καὶ δυὸ λόγους γι' αὐτό, πού καθένας τους εἶναι κατάλληλος γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἀπρόσφορος γιὰ τὸ σύνθετο φαινόμενο»(3).

Ἐνῶ μεγαλώνει ἡ ἀπόσταση ἀνάμεσα στὰ πραγματικὰ πράγματα καὶ στὴ γλῶσσα, ὁ λόγος τῆς σκέψης, τῆς τυπικῆς ἀφαίρεσης εἶναι τελικὰ ἡ γλῶσσα ἢ κομμένη στὰ μέτρα τῆς τυπικῆς ἐπιστήμης. Μὲ τὴν ἀπομάκρυνση τῆς γλώσσας ἀπὸ τὰ πραγματικὰ πράγματα καὶ τὴν ἑνταξί της στὴν πλευρὰ τῆς θεωρητικῆς σκέψης, μὲ τὴν πιστότητα στὴ σκέψη¹ λύνεται ἡ κρίση τῆς γλώσσας στὴν ἐπιστήμη.

1. «Ἐνας ἐπιστήμονας βρίσκεται μέσα στὴ γλῶσσα πού μιλά, ἀλλὰ βρίσκει κανεὶς ὁλοένα καὶ λιγώτερα πράγματα γιὰ τὰ ὁποῖα μιλά» (8). Ὁ συγγραφέας παραπέμπει καὶ στὸ *Die Unterrichtsaufgabe in der gegenwärtigen Wissenschaftsproblematik* τοῦ Karl Schlehta («Zeitschrift für deutsche Philologie» 78 [Halle 1959] 113-129), ὅπου καὶ ἀπαντοῦν ὁμολογίες τῶν ἰδίων τῶν ἐπιστημόνων.

Κι ἐνῶ ἔτσι ἔχουν τὰ πράγματα στὴν ἐπιστήμη, τὸ φυσικὸ σύμβολο τῶν πραγματικῶν πραγμάτων ἢ γλῶσσα νὰ εἶναι σύμβολο τῆς σκέψης (συμβολικὴ γλῶσσα), στὴν τέχνη ἔχομε ἀντιστροφή τῆς λογικῆς τοῦ τύπου τῶν ἀριστοτελικῶν ἀρχῶν ἀπὸ τὴ λογικὴ τοῦ ὑποσυνείδητου²: μὲ τὸ σουρρεαλισμὸ π.χ. ἔγινε ἡ ἀποπραγμάτωση τῶν πραγμάτων καὶ ἡ πραγματοποίηση τῶν λέξεων· στὴ ζωγραφικὴ τὸ ὄντολογικὸ βάρος ἀνήκει στὸ ἄλλοτε μέσο τῆς ἀναπαράστασης, τὴν εἰκόνα τὴν ἴδια, πού, ἀπὸ διάμεσο στὰ πράγματα καὶ στὸ θεατὴ, αὐτοσημαίνεται. Γιὰ νὰ δείξω μὲ ἐποπτικὸ τρόπο τὴν ἰδέα θὰ θυμίσω τὸ ζωγραφισμένο σταφύλι τοῦ Ζεύξι, πὺ τρέχαν ἐξαπατημένα νὰ τσιμπήσουν τὰ πουλιά, καὶ τὸ παραπέτασμα τοῦ ἀντιπάλου τοῦ Παρράσιου, πὺ ὁ ἴδιος ὁ Ζεῦξις προσπάθησε νὰ τραβήξῃ ξεγελασμένος ἀπὸ τὴ φυσικότητά του· οὔτε αὐτὴ ἢ γλῶσσα θὰ ταίριαζε βέβαια στὴ σύγχρονη θεωρία τῆς ἀντιστροφῆς τῶν μέσων σὲ σκοπούς.

Τὴν κρίση τῆς γλῶσσας στὴ σχέση της μὲ τὴ Φιλοσοφία ἐρευνᾷ ὁ Καθηγητὴς Piguet πάνω σὲ δυὸ παράλληλες, πὺ ὁδηγοῦν ὁμως στὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα: στὴν κατάδειξη ὅτι ἡ ἐνότητα τῆς γλῶσσας δὲν ἔσπασε μόνο μέσα στὴν ἱστορία, ὅτι δὲν πρόκειται μόνο γιὰ τὸ ἱστορικὸ γεγονὸς τῆς ρωγμῆς, ἀλλὰ γιὰ τὸ πρόβλημα καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἐνότητα δὲν ὑπάρχει πιά μέσα στὴν ἴδια τὴ Φιλοσοφία. Ἐτσι στὴν πρώτη φάση τῆς μελέτης ἐξετάζεται ἡ γλῶσσα στὴν ἱστορία της, ἡ μελέτη γίνεται διαγνωστικὴ μέσα στὸ χρόνο. Ἡ δεύτερη γραμμὴ εἶναι ἀναδίπλωση τῆς πρώτης μέσα στὴ σύγχρονη Φιλοσοφία· ἡ μελέτη γίνεται διαγνωστικὴ στὸ χῶρο τῆς σημερινῆς Φιλοσοφίας: οἱ διάφορες μορφὲς γλῶσσας εἶναι ἀντικείμενο στοῦ χάσμου, πὺ τίς ἐξειδικεύει καὶ τίς ἀπομονώνει στίς μὴ ἀνάγωγες λειτουργικότητες τους.

Ὅπως ὁ Καθηγητὴς Piguet παρατηρεῖ, ὑπάρχει μεγάλη ἀπόσταση ἀνάμεσα στὴ ζωντανὴ ἐνότητα τοῦ ἐλληνικοῦ λόγου καὶ στὴν ἐποχὴ μας, καὶ τοῦτο λέγεται ὄχι γιὰ τὴν ἀξία τοῦ ἐλληνικοῦ λόγου, ἀλλὰ γιὰ τὸ γνῶρισμά του ν' ἀποτελῇ ἀδιάλυτη ἔνωση μὲ τὴν πραγματικότητα καὶ τὴ σκέψη³. Ἦδη ἀπὸ τότε πὺ ἡ ἐνότητα πραγματικότητας-λόγου-σκέψης διασπάσθηκε ἔχομε τρεῖς μορφὲς ὑπερβάσεων: προικισμὸ μὲ ἀνώτερη ὑπαρξὴ εἴτε τῶν πραγματικῶν πραγμάτων εἴτε τῶν ἰδεῶν τῆς λογικῆς ἢ διπλὴ ὑπερβάση. Ἡ διάσπαση πὺ ἔγινε μὲ τὴ στωικὴ λογικὴ καὶ σημειολογία εἶχε σὰν συνέπεια τὴν ἐγκαθίδρυση ὑπερβάσης ἀνάμεσα στὰ πραγματικὰ πράγματα καὶ τὸν ἄνθρωπο. «Ἀπὸ τότε ἡ σκέψη δὲν κατοικεῖ τὰ πράγματα· ὀφείλει νὰ τὰ ψάξῃ μὲ δρόμους πὺ εἶναι μέθοδοι». Στὸ Μεσαίωνα γίνεται ἡ συνειδητοποίηση τοῦ συμβολικοῦ χαρακτήρα τῆς γλῶσσας, ἡ ὑπερβάση τῆς σκέψης ὡς πρὸς τὸ σύμβολο. Στὴν Ἀναγέννηση ἡ γλῶσσα εἶναι διάμεσο τῆς τάξης τῶν πραγμάτων καὶ τῆς τάξης τῶν ἰδεῶν. Διπλᾶ

2. Γιὰ εἰδικὴ ἀνάλυση παραπέμπω στὸ βιβλίο τοῦ Μ. Ἑσслиν, *Τὸ Θέατρο τοῦ Παρλόγου* 382: «Ἡ λεκτικὴ ἀσυναρτησία εἶναι, στὴν πιὸ βαθιὰ της ἐννοια, μιὰ μεταφυσικὴ προσπάθεια, ἓνας μόχθος γιὰ τὴν ἐπέκταση καὶ ὑπερβάση τῶν ὁρίων τοῦ ὑλιστικοῦ σύμπαντος καὶ τῆς λογικῆς τους».

3. Στὸ σημεῖο αὐτὸ παραπέμπομε καὶ στὴ μελέτη τοῦ Β. Τατάκη, *Ἡ σκέψη καὶ ἡ λέξη κατὰ τοὺς ἀρχαίους φιλοσόφους* (στὸ *Ἀφιέρωμα στὴ μνήμη τοῦ Μανόλη Τριανταφυλλίδη*, 1960).

ξεπερασμένη είναι σήμερα ή παραδοσιακή σύλληψη της γλώσσας ως διάμεσου ανάμεσα στη σκέψη και στα πράγματα.

Ἡ σημερινή κρίση της γλώσσας, ρωτᾷ ὁ συγγραφέας, εἶναι ἐπανάληψη της κρίσης τοῦ ἐλληνικοῦ λόγου; Ὁ ἐλληνικὸς ὁμῶς λόγος εἶχε διαρραγῆ σὲ σκέψη, γλῶσσα καὶ πραγματικότητα. Σήμερα ὁ λόγος βρίσκεται σὲ πόλωση: εἶναι κομμένος εἴτε στὰ μέτρα της ἐπιστήμης εἴτε στὰ μέτρα της τέχνης δίχως ἀναμεταξύ γέφυρες, ὡς λόγος-της σκέψης (ποσοτικὸς λόγος της τυπικῆς ἀφαίρεσης) καὶ ὡς λόγος-πρᾶγμα (ποιοτικὸς συγκεκριμένος λόγος της τέχνης, ρωμαντισμός, αὐτόνομος κόσμος της γλώσσας τῶν μουσικῶν φθόγγων). «Τὸ σύνολο τῶν ἀστρονομικῶν προτάσεων εἶναι ἀνίκανο νὰ μοῦ ἐξηγήσῃ τὸ νόημα της λέξης 'azur' στὸ Μαλλαρμέ, καὶ ἡ ἐρμηνεία τῶν μαλλαρμικῶν κειμένων, ὅπου ὑπάρχει αὐτὴ ἡ λέξη, δὲν κάνει τὴν ἐπιστὴμὴ νὰ προοδεύσῃ οὔτε ἓνα βῆμα» (9).

Αὐτὴ ἡ κατάσταση εἶναι κρίσιμη γιὰ τὸ φιλόσοφο, πού δὲν θέλει νὰ εἶναι οὔτε ἐπιστήμονας οὔτε καλλιτέχνης, ἀρνεῖται τὴν ἐκλογὴν εἴτε της αὐξανόμενης σχηματοποίησης εἴτε της μεταμόρφωσης της γλώσσας σὲ πραγματικὸν κόσμο. Ὁ Καθηγητὴς Piguet καταγγέλλει τὸ σφάλμα της φιλοσοφίας νὰ δανεῖζεται τὴ γλῶσσα της ἀπὸ τὴς ἐπιστῆμης καὶ τὴν τέχνη. Στὴ συνέχεια ἐξετάζει τὴς σύγχρονες Σχολές πού ἀντιμετώπισαν τὸ πρόβλημα της γλώσσας ὡς πρόβλημα της Φιλοσοφίας: τὴ Φαινομενολογία (Husserl, Heidegger), τὸ Νεο-Θετικισμό, τὴ γαλλικὴ Αἰσθητικὴ (Souriau, ἀνεξαρτησία ἀπὸ τὴ γλῶσσα στὴς ἐπιστῆμης καὶ τὴν τέχνη), τὴς Ἀγγλοσαξωνικῆς φιλοσοφίας της γλώσσας, κι ἐνοχοποιεῖ αὐτὲς πού καθιερώνουν τὴ διάσπαση της γλώσσας. Σωστὰ παρατηρεῖ γιὰ τὸ Νεοθετικισμό καὶ τὴ Σχολὴ της Ὁξφόρδης: «Ὁ Νεοθετικισμὸς ἔχει τοῦτο τὸ σημαντικό: ὁρίζει μὲ ὅλη τὴ σαφήνεια τοὺς ὅρους πού πρέπει νὰ πληροῖ μιὰ πρόταση γιὰ νὰ ἔχῃ νόημα καὶ τοῦτο σύμφωνα μὲ μόνους τοὺς κανόνες της γλώσσας. Εἶναι δυνατόν ἡ περιπέτεια τοῦ Νεοθετικισμοῦ νὰ εἶναι ἀδιέξοδη καὶ εἶναι βέβαιο ὅτι ὅλη ἡ ἐπιστὴμὴ δὲν περιορίζεται καθόλου στοὺς κανόνες στοὺς ὁποίους τὴν περικλείνει ὁ Carnap. Ἀλλὰ δὲν εἶναι λιγώτερο βέβαιο πῶς στὴς ἐπιστῆμης ὑπάρχουν προτάσεις... πού ἀνταποκρίνονται σ' αὐτοὺς τοὺς κανόνες. Ὅπως ἀπὸ τὴν πλευρὰ της ἡ Σχολὴ της Ὁξφόρδης ἀναλύει παράλληλα μὲ ὀλοένα μεγαλύτερη ἀκρίβεια τοὺς ὅρους, στοὺς ὁποίους ὑπακούουν οἱ προτάσεις της τρέχουσας γλώσσας, βλέπομε ὅτι ὁ Νεοθετικισμὸς στὸ σύνολό του καθιερώνει τὴ ρωγμὴ της γλώσσας. Ἐνῶ τὸ ἔργο τοῦ Husserl ἄφησε νὰ ἐπικοινωνοῦν, χωρὶς νὰ λέει πῶς, ἡ ἐπιστημονικὴ γλῶσσα καὶ ἡ τρέχουσα, ὁ Νεοθετικισμὸς σπάζει αὐτὴ τὴν ἐπικοινωνία, ἀπομονώνει τὴς δυὸ γλῶσσες στὴ σφαῖρα της κάθε μιᾶς» (12-13).

Ὁ φιλόσοφος εἶναι λοιπὸν καταδικασμένος στὴ γλῶσσα της ἀφωνίας; Τὸ πρόβλημα γιὰ τὸν Καθηγητὴ Piguet εἶναι ὅχι νὰ δανεισθῇ ἡ Φιλοσοφία γλῶσσα, ἀλλὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν κρίση ὡς πρόβλημα. Ὅταν γίνεται μιὰ διάγνωση κρίσης ἀρχίζει πάντα κριτικὴ γιὰ τὸ ἀντικείμενο της κρίσης. Καταγγέλλοντας ὡς αὐταπάτη τὴ θέση τοῦ Heidegger, ὅτι ἡ γλῶσσα μπορεῖ νὰ ξαναγίνη ὁ Λόγος πού ἔπαψε νὰ εἶναι ἀπὸ τὴν ἐλληνιστικὴν ἐποχὴ, μὲ τὸ ἐπιχείρημα τοῦ ἀνεπίστροφου της ἱστορικῆς κίνησης, ὁ Καθηγητὴς Piguet συμπεραίνει: «Ἀντὶ νὰ ὀνειρευόμαστε νοσταλγικὰ τὴ χαμένη ἐνότητα, δὲν ἀξίζει περισσότερο νὰ στραφοῦμε στὸ μέλλον καὶ νὰ ἐργα-

στοῦμε, μὲ τίς ἀνθρώπινες δυνάμεις μας, γιὰ μιὰ καινούργια ἐνότητα;»

Συνοψίζω τὴν παρουσίαση τῆς μελέτης στὰ ἑξῆς: Ἡ ὑπαινικτικὴ σύντομη ἐξέταση τῆς σημερινῆς κρίσης τῆς γλώσσας ἀπὸ τὸν Καθηγητὴ Piguet, παρὰ τὴ χρονικὴ ἀπόσταση πού μᾶς χωρίζει κιόλας ἀπὸ τὴ δημοσίευσή της, περιέχει ἓνα ἐπίκαιρο μήνυμα: ἀπαλλαγμένη ἀπὸ παρελθοντολογικὲς ἐπιταγὲς ἢ περιγραφικὲς πιστοποιήσεις εἶναι ρεαλιστικὸς αἰσιόδοξος κι ἐποικοδομητικὸς προβληματισμός. Τὸ παρελθὸν τίθεται στὴν ὑπηρεσία τοῦ παρόντος μετατρέποντας τὴν κρίση σὲ πρόβλημα, ἐνῶ τὸ παρὸν φωτίζει τὸ παρελθὸν μὲ τὴν ἀναγωγὴ στὶς αἰτίες, προκειμένου νὰ δοθῇ σ' αὐτὸ τὸ ἴδιο ἓνα νόημα γιὰ τὸ μέλλον. Ἐτσι ὁμως λειτουργεῖ ἡ Φιλοσοφία: κάνοντας τὴν κρίση τῆς γλώσσας καὶ τὴν κρίση τῆς πρόβλημα ἢ Φιλοσοφία εἶναι.

Ἀθῆναι

Ἄννα Κελεσίδου-Γαλανοῦ

Kyriakos S. Katsimanis, *Étude sur le rapport entre le Beau et le Bien chez Platon*, Athènes 1976, XVIII + 577 σελ.

Ἡ ἐργασία αὐτὴ τοῦ Κυρ. Κατσιμάνη ἀποτελεῖ τὴ διατριβὴ του γιὰ τὸ Doctorat d'État ès Lettres, τὴν ὁποία ὑποστήριξε μὲ ἐπιτυχία στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Σορβόνης τὸ 1974. Πρόθεση τοῦ συγγραφέα εἶναι, ὡς φανερόν, καὶ ὁ τίτλος τῆς ἐργασίας του, νὰ ἐρευνήσῃ τὴ σχέση τοῦ Ὁραίου («καλοῦ») καὶ τοῦ Ἀγαθοῦ στὴν πλατωνικὴ φιλοσοφία. Ἡ πρωτοτυπία καὶ ἡ συμβολὴ τῆς ἐργασίας βρίσκεται στὴ συστηματικὴ καὶ διεξοδικὴ ἐρευνα τῆς σχέσεως μεταξὺ τῶν δύο ἐννοιῶν, ἔτσι ὡς αὐτὴ διαπιστώνεται ἀπὸ τὰ πλατωνικὰ κείμενα. Ἡ βασικὴ διαπίστωση, στὴν ὁποία ἐστηρίχθη ὁ συγγραφέας, ὡς ὑπογραμμίζει καὶ ὁ ἴδιος (Εἰσαγ., σσ. V-VI), εἶναι ἡ ὁμόφωνη σχεδὸν διαβεβαίωση τῶν πλατωνιστῶν ὅτι τὸ Ὁραῖο ταυτίζεται μὲ τὸ Ἀγαθὸ στὸν Πλάτωνα. Χωρὶς νὰ θεωρῇ τὴν ἄποψη αὐτὴ τελείως ἐσφαλμένη, ὁ συγγραφέας τὴ βρίσκει ἐπιφανειακὴ, σχηματικὴ καὶ μονόπλευρη, γιὰτὶ δὲν ἐρευνᾷ σὲ βάθος τὸ θέμα, δὲν ἐξετάζει τίς πολυάριθμες πτυχὲς καὶ ἀποχρώσεις του, δὲν ὑποψιάζεται τίς δυσκολίες του καὶ δὲν θεμελιώνει τὰ συμπεράσματα, στὰ ὁποῖα καταλήγει.

Ἡ ἐργασία περιλαμβάνει δύο μέρη: στὸ πρῶτο ἐξετάζεται ἡ σχέση τοῦ Ὁραίου καὶ τοῦ Ἀγαθοῦ «καθ' ἑαυτὰ» (σσ. 1-246), ἐνῶ στὸ δεύτερο ἡ σχέση μεταξὺ τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ Ὁραίου καὶ τοῦ Ἀγαθοῦ (σσ. 247-475). Τὸ πρῶτο μέρος περιλαμβάνει πέντε κεφάλαια. Στὸ πρῶτο γίνεται μία κατατοπιστικὴ εἰσαγωγὴ στὸν πλατωνικὸ ἰδεαλισμό, (σσ. 1-37), στὸ δεύτερο ἀναλύεται ἡ ἐννοια τοῦ Ὁραίου συστηματικὰ καὶ ἐξελικτικὰ (σσ. 38-82) καὶ στὸ τρίτο παρακολουθεῖται ὁλόκληρη ἡ πορεία τῆς πλατωνικῆς σκέψης στὴν ἀναζήτησιν τοῦ Ἀγαθοῦ, ἀπὸ τὰ ἐφήμερα «ἀγαθὰ» τοῦ μέσου πολίτη ὡς τὴν «ἐπέκεινα τῆς οὐσίας» μεταφυσικὴ ἀρχή, ἀνάλυση τῆς ὁποίας βρίσκομε στοὺς διαλόγους τῆς ὀριμότητος καὶ τῆς ὕστερης συγγραφικῆς περιόδου τοῦ Πλάτωνος (σσ. 83-156). Στὸ τέταρτο καὶ στὸ πέμπτο, τέλος,